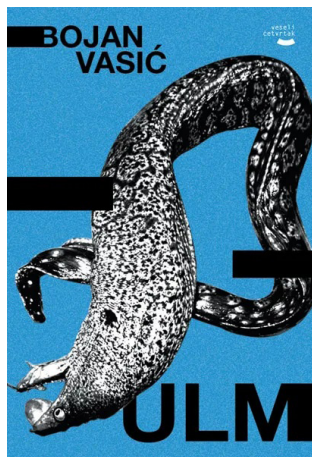

U TRAGANJU ZA IZMIČUĆOM LEPOTOM

(Bojan Vasić: *Ulm*, Veseli četvrtak, Beograd, 2025)

Romaneski prvenac Bojana Vasića – autofikcijsko ostvarenje *Vlastelinstva* (2022) – odlikovali su fragmentarna struktura, redukcija fabule i asocijativno ulančavanje događaja, naglašena lirizacija iskaza, tematizovanje klasnog konflikta i društvene stratifikacije, te upliv nadrealističke tradicije uočljiv na planu jezika i stila (gusta, slojevita metaforika u sprezi sa elementima automatskog pisanja), ali i žanrovskog određenja dela (fantazmatsko-genološki, freudovski model *Familienroman*-a), te izbora narativne strategije, fokalizacijske instance (pripovedanje u prvom licu, detinja spoznajno-emocionalna vizura) i specifične karakterizacije protagoniste i njegove porodice (senzibilna, umetničkoj ekspresiji sklona ličnost, uronjena u burna i formativna društveno-istorijska zbivanja). Roman *Ulm* pak sa

stanovišta pripovednog postupka karakterističan je po opredeljenju za sveznajućeg pripovedača, razgranatiju, slojevitu fabulu, izraz udaljeniji od poetskog (iako izuzetno bogat uspelim metaforama i poređenjima), a ujedno po promišljeno građenoj kompoziciji i kompleksnom ali jasnom žanrovskom profilisanju, dok se uticaj poetike nadrealizma očituje u pojačanoj svesti o klasnoj segregaciji društva, kao i u načinu psihološke motivacije postupaka glavnog junaka romana.

Naime, važno je ustvrditi kako je *Ulm* prevashodno roman lika, sa primesama svojstava porodičnog, ljubavnog, socijalnog, psihološkog, kriminalističkog i društvenog romana. Sižejna linija dosledno prati životne okolnosti, radna mesta (zaposlenja), ljubavne (ne)prilike, duševna previranja i pokušaje samorazumevanja Marka Jovanovića, „dečka s periferije”, deteta razvedenih roditelja, „siromašnih šljakera” (bivše trafikantkinje i fizičkog radnika, Zorice Tončev i Mladena Jovanovića), rođenog u industrijskom naselju Ritiševcu, gastarbajtera na prekookeanskom brodu ili u Nemačkoj, poreklom i ekonomskim prilikama u kojima se obreo i koje su umnogome predodredile njegovu egzistenciju – evidentnoj metonimiji i nepobitnom oličenju cele klase koju reprezentuje – lumpenproletarijata.

Nalik brižljivom komponovanju Vasićevih pesničkih knjiga, roman *Ulm* ima kompoziciju koja počiva na precizno ocrtanom i inventivno odabranom okviru, sadržanom u motivu pakla. Od pomisli na povratak u domovinu kao na povratak u pakao: „To bi za mene bio pakao”, u epiloškim deonicama ostvarenja Marko dospeva do zrelosti i uviđa-

nja kako je Srbija zapravo prihvatljiva, ukoliko je vezana za voljenu osobu (Jasnu), njenu ćerku (Sanju) i miran, stabilan porodični život: „Ništa tu ne liči na pakao”. Pored toga što tvori okvir, lajtmotiv pakla projavljuje se u nazivu beogradskog noćnog kluba u kojem protagonista provodi veće po povratku u zemlju porekla (klub *Hellfire*), da bi upisan u nedoumicu i junakovu samozapitanost „ulazi li sada u pakao ili izlazi iz njega”, koju pokreće rodni Ritiševac, sve vreme opstojavao u formi konstitutivne ambivalencije, svojstvene doživljaju hronotopâ ali i vlastitog bića junaka. Naime, lajtmotiv murine – estetski ni malo privlačne (preciznije, ružne, odbojne) ribe koja podseća na zmiju – simbolična je oznaka Markovog nesvesnog, svega što želi da potisne a što neprekidno i neukrotivo izbija na površinu. Ribolika prikaza, koja na vizualnom planu zaprema korice knjige kao što se rasprostire posvuda po fabularnom tkivu dela, prateći ustopice glavnog junaka (kroz različita životna doba, države i mesta), iskrsava pretežno u graničnim situacijama i okolnostima povišene napetosti i(li) nelagode, nikada do kraja ne ukidajući opozicije spolja/unutra i sadašnjost/prošlost, ambivalentnošću sve vreme nalikujući paklu koji simbolizuje. Podzemna, crna, mutna, uporna, nepredvidiva i nezajažljiva, locirana neretko u međunožje, htonska i destruktivna, murina oličava kako aktuelne događaje i senzacije tako i traumatična sećanja, pri čemu je indikativno da se ona samo dva puta (p) ostvaruje, jednom u vidu pištolja kojim Marko u somnambulnom stanju potencijalno izvršava zločin kako bi osvetio strica, drugi put u (ob)liku domovine: „Srbija. Najveća od svih crnih murina”. Ontološki upitne a dosledno iscrpljujuće, aksiološki (komponentama zazora i nepoželjnosti) bliske murini, prikaznice („životinje koje ne postoje i za koje dobro zna da nisu pred njim. A ipak ih vidi”) takođe reprezentuju silinu i muku unutrašnjih Markovih preispitivanja, kao i umetničku transpoziciju Frojdovih koncepcija vezanih za učinke i manifestacije nesvesnog.

Pored murina i prikaznica, poetska dominanta i jedan od stožernih lajtmotiva romana bio/bila bi – zest. Ambivalentnosti u gramatičkom rodu (imenica muškog ili ženskog roda) pripajaju se ambivalencije na nivou snage (jak/slab, kondenzovan/razblažen), autentičnosti (stvaran/lažan), prihvatljivog ili odurnog (ne-prijatan/ne-odgovarajuć) i (u) poznatosti (blizak/nepoznat), te ne iznenađuje da, pored iznijansiranoosti i slojevitosti nagonskog dela Markovog bića, reč zest kojom je opisana erotska privlačnost i neutaživa želja za ženom postoji i kao mera životnog elana i ispunjenosti ali i kao poriv za ukidanjem života i sama smrt (zest biva *najžešća* kada se javi u vidu krvi drugog bića koju Marko nehotice, u samoodbrani, proliva). Spoj erosa i tanatosa, zest je princip kojim su objedinjene psihičke i emocionalne opozicije upisane u junaka, ali i modus doživljavanja prostora (nemački gradovi bili bi kote lične mape „između dva ulovljena zesta”), odnosno potkopavajuća metakognicija (od koje je sačinjen ceo Marko) čiji je učinak sopstvena suprotnost – *kontrazest*.

Iako bi *ogledalo na putu* kakav je roman *Ulm* reflektovalo niže društvene slojeve i njihovu mučnu, tegobnu svakodnevicu, svedenu na izrabljivanje, odsustvo smisla i mogućnosti da se promeni položaj na socijalnoj lestvici, odnosno društvenu realnost u kojoj caruju kriminal i nepoštenje, Marko – potomak radnika i sâm radnik, besperspektivan, nesnađen, otuđen i promašen – ne ostaje imun na lepotu, već joj teži kao izmičućem

idealu i nasušnoj egzistencijalnoj vrednosti. Tako, Marina Ignjat (ćerka lokalnog srpskog industrijalca, nedostižan dečaćki san o ljubavi) i Katarina/Kiti (prostitutka i prevarantkinja koja junaka mami u stan kako bi ga opljačkala) nisu pojedinačna lepa bića već odrazi Markove žudnje za lepotom, kao osmišljavajućom odlikom i svojstvom bez kojeg svet nije ništa drugo do pakao. Poprimajući različita tela, lica i imena, lepota, međutim, neminovno klizi i otiče poput Dunava (poveznice Ulma i Komareva), svedočeći o socijalnoj vezanosti Marka za dno i blato, ali i želji da se na estetskom i aksiološkom planu blatnjava predestiniranost prevaziđe (valja uzeti u obzir da naziv Ritiševac upućuje na rit, močvaru i blato, čime se donekle priziva poetika Crnjanskog, a Rosija i zvezda kod Vasića se pak transformišu u lepotu, o kojoj se mašta i za kojom se traga: „Neka neutaživa želja za lepotom ostala je zauvek u njemu”).

Suptilno prisutna u romanu a izuzetno relevantna bila bi i magistralna milenijalska tema – osvešćivanje i (ne)prihvatanje starenja. Ova tema kreće se u rasponu od autopercepcije: „Ipak, mučilo ga je to, izbijanje prvih sedih, kosa što se ozbiljno prorodila, a on se još oseća kao dvadesetogodišnjak”, preko pogleda drugog tj. majčinog negodovanja zbog godina i nespremnosti na brak Marka i njegove partnerke Jasne: „– I ti si mator za brak, a ona dve godine starija. Pa još s tuđim detetom”, do negativne percepcije života kao bivstvovanja ka smrti, sadržanoj u odlasku starih i bolesnih roditelja, ali i vlastitom tihom gašenju i nestanku: „Stric je mrtav. A uskoro će i njegovi roditelji sasvim ostariti. Otići u penziju. Razboleti se. Umirati. Umirati kratko. I on će postati star. Za njime neće ostati nikog da se svega toga seća”, sve do starenja kao mere konačnosti i iznuđenog, ujednačavajućeg smirivanja: „Otići će u Ulm. Upoznaće Sanju. Reći Jasni da je voli. Znaće da je to istina. Skućiće se. Postaće star”, na šta Marko u početku nije spreman, da bi docnije u tome video mogućnost izbavljenja, pronalaženja utehe i smisla. Doživljeni kao opoziti – lepota i kuća „Skućiti se. Lepota i kuća u njegovoj glavi nisu imali ničeg zajedničkog” – na koncu romana izmiruju se posredstvom junakovog opredeljenja za ukotvljavanje u mirnoj, porodičnoj luci, stoga se prva rečenica romana „Marko isplovlja” tj. odlazak i Markovo dočekivanje Jasne i Sanje u Srbiji tj. uplovljavanje/povratak u rodni Ritiševac, doimaju kao vešto iznađeni okvir i sažeta skica junakove sudbine, omeđeni bitnom promenom odnosa prema starosti.

Pored izbrušenog stila i nemalog udela nesvesnog, Vasićev *Ulm* povezuje se sa njegovim pesničkim knjigama (ali i epilogom *Vlastelinstava*) tematizovanjem klasne raslojenosti i nepremostivog jaza između divergentnih socijalnih staleža, a ujedno i kartografskom strašću, pripisanoj stricu i Marku (bliskoj geografskoj razućenosti zbirki *Udaljavanje* i *Krotko*), odnosno eksplicitnom metapoetićnošću i otvorenom autocitatnošću – naziv ugostiteljskog društva *Matija Gubec*, tako, aluzija je na Gubeca, lirskog junaka završnog ciklusa Vasićeve zbirke pesama *Srća*. Istražujući formalne i stilske mogućnosti poetskog i proznog izraza, bivajući u svakoj novoj knjizi drugačiji, Vasić dosledno gradi zaokruženu poetiku i samosvojan, prepoznatljiv autorski glas. Ukoliko je pesnički jezik osnovna jedinica građe i funkcije svakog živog romana, utoliko se vrednost Vasićeve proze (čiji je jedan segment roman *Ulm*) prepoznaje u njenim lirskim obeležjima – u celim lepim sintaksičkim jedinicama, brižljivom građenju kompozicije, suptilnoj psihološkoj

motivaciji postupaka junaka, bogatoj i funkcionalnoj intertekstualnosti, te samosvojnom načinu da se individualno-poetičkim diskursom dosegne i bude izmičuća lepota, gusta (ne i opora) literarna zest, reka (tok Dunava ili tok svesti) u koju se nikad istu ne ulazi dvaput, i koja sklisko i odlučno biva načinom neistovetnog ponovljenog (čitalačkog, hermeneutičkog) ulaska. Skućiti se kako bi se isplovilo u nepoznato i novo – u tome je sadržana izazovnost i otvorenost Vasićevih pesničkih i proznih *udaljavanja*.